

Trakl 1056/11.6.

HENSZLMANN-LAPOK.

A BUDAPESTI KIR. M. PÁZMÁNY PÉTER TUDOMÁNY-EGYETEM
MŰVÉSZETTÖRTÉNETI GYŰJTEMÉNYÉNEK KÖZLEMÉNYEI.

1. SZ.

1927.

No. 1.

HENSZLMANN-BLÄTTER.

MITTEILUNGEN DES KUNSTHISTORISCHEN INSTITUTS
DER PÁZMÁNY-UNIVERSITÄT IN BUDAPEST.

Antik szobrok Budapesten.

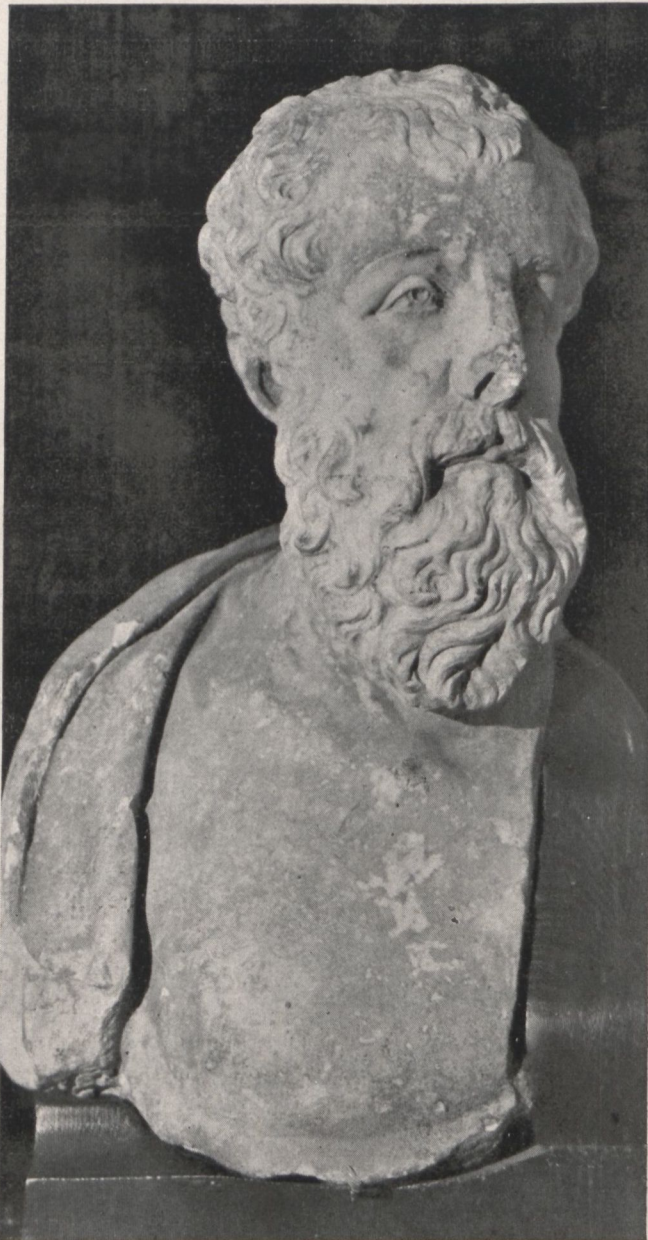
I.

1. kép. A római császárkor egy görög filozófusának életnagyságú márványmellképe. Budapest, magángyűjtemény. (M. = 0,55 m.) Hitelt érdemlő adatok szerint Kis-Ázsiából származik. A csaknem csípőig lenyúló mellképforma s a mélyített pupilla kezelése teljesen megfelel a késői Antoninusok kora stílussajátságainak. A gondolkodó elmélyedésre valló, szelíd, kontemplatív komolysággal telt vonásokban Marcus Aurelius korának egy görög filozófusára ismerhetünk. Ez az időszak az, midőn tudvalevőleg a bölcselet az egész római birodalomban elterjedve nagy tekintélynek örvendett. Főként Görögországban és Kis-Ázsiában a hivatott és hivatatlan művelők egész hadserege állott szolgálatában. A vándorfilozófusok, miként az írott források is említik, külsejükkel is igyekeztek nagy elődeiket megközelíteni. Ezt a törekvést a mi mellképünkön is felismerhetjük. Ennek az eredménye a Kr. e. IV. századi görög filozófusfejekre emlékeztető haj- és szakállkezelés. (V. ö. a Louvre Sokrates-hermáját: Bernoulli: Griech. Ikonographie I. T. XXI és Hekler: Bildniskunst T. 29). Hogy a formakezelésnek ez a szenvelgésmentes egyszerűsége az arckifejezés előkelő elmélyedéséhez milyen jól talál, azt a legjobban érezzük, ha egy pillantást vetünk a többi ránk maradt egykorú filozófusarcképre: 1. Kopenhága No. 704; 2. Athen, Nat. Mus. No. 336; Phot. d. Inst. No. 110; Bieber: Verzeichnis 2414; 3. Bull. Corr. Hell. 1914 Fig. 28; 4. München, Residenz: E. V. 1031; 5. Bildniskunst 259, ahol a haj- és szakálltömegnek futó fűróval való virtuóz fellazítása — mint hangzatos, üres frázis — a szellemi kifejezést veszélyezteti. Hogy ezek a portraitek Marcus Aurelius korá-

Budapester Antiken.

I.

Abb. 1. Lebensgrosse Oberarmbüste eines bärtigen, wohl griechischen Philosophen der Kaiserzeit in Budapester Privatbesitz. (H. = 0,55 m.) Stammt nach glaubwürdigen Angaben aus Kleinasien. Büstenform und Art wie die vertieften Pupillen gebildet sind, entspricht durchaus den Stilgewohnheiten der späteren Antoninischen Zeit. In dem von sanft-kontemplativem, fast hoheitsvollem Ernst durchdrungenen Denkerkopf haben wir wohl die Darstellung eines griechischen Philosophen aus der Zeit Marc Aurels zu erblicken, wo die Philosophie bekanntlich weit verbreitet im ganzen Römerreiche hohes Ansehen genoss. Das auch literarisch überlieferte Bestreben die grossen Vorfahren auch im Äusseren nachzuahmen, macht sich an unserem Bildnis selbst in der an griechische Philosophenköpfe des IV. Jhs. mahnenden Haar- und Bartbehandlung geltend. (Vgl. z. B. die Sokratesherme im Louvre: Bernoulli: G. I. T. XXI und Bildniskunst 29.) Wie gut diese phrasenlose Einfachheit der Formengebung zu der überlegenen geistigen Vornehmheit des Ausdruckes passt, braucht kaum besonders hervorgehoben werden. Es genügt ein Blick auf die übrigen, gleichzeitigen Philosophenköpfe: 1. Kopenhagen 704; 2. Athen, Nat. Mus. No. 336; Phot. d. Inst. No. 110; Bieber: Verzeichnis 2414; 3. B. C. H. 1914 Fig. 28; 4. München, Residenz, E. V. 1031; 5. Bildniskunst 259, — um zu sehen, wie hier die mit virtuoser Bohrer-technik aufgelockerte Haar- und Bartmasse als hohle Mache jede tiefere Geistigkeit des Ausdruckes untergräbt. Die Datierung dieser Gruppe in die Zeit des Marc Aurel ergibt sich durch einen Vergleich von 1. und 2. mit dem aus Castel San

1. kép.

Abb. 1.

2. kép.

Abb. 2.

3. kép.

Abb. 3.

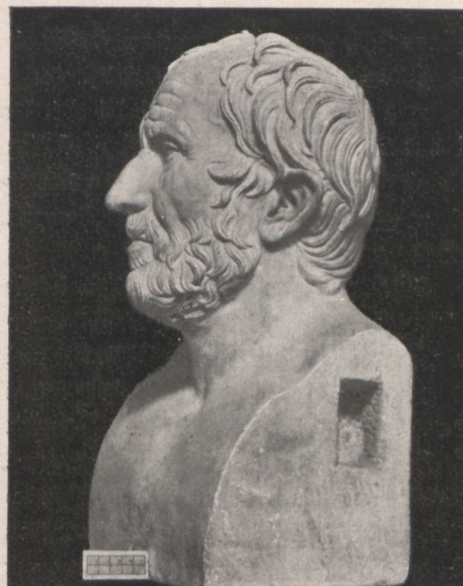
ból valók, azt világosan bizonyítja a császár Castel San Angeloból származó reliefarcképével: Kopenhága No. 701 való egybevetésük. Ezzel szemben a brüsszeli Múzeum két filozófusmellképe: Cumont: Cat. No. 89 és 90, továbbá: Cherchel pl. XVIII, 2; Kopenhága 695 a; Bildnis-

Angelo stammenden Reliefporträt des Kaisers in Kopenhagen No. 701. Die beiden Philosophenbüsten in Brüssel: Cumont: Cat. No. 89 u. 90, sodann: Cherchel pl. XVIII, 2; Kopenhagen, 695 a; Bildniskunst 114 a und 275 a gehören dagegen, wie die mit der Septimius Severusbüste

4. kép.

Abb. 4.

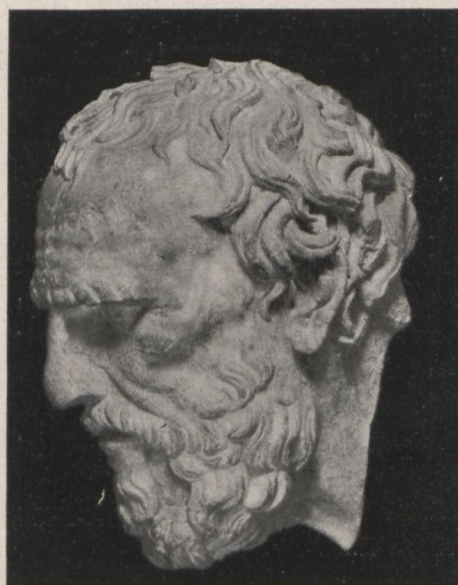
5. kép.

Abb. 5.

6. kép.

Abb. 6.

7. kép.

Abb. 7.

8. kép.

Abb. 8.

kunst 114 a és 275 a már Septimius Severus idejében keletkeztek, miként ezt a szakállnak a császár petworthi mellképével: M. Wyndham: Cat. pl. 76 megegyező, dugóhúzószerűn csavart kezelése bizonyítja.

2. és 3. kép. Philippus Arabs római császár mell-

in Petworth: M. Wyndham: Cat. pl. 76 übereinstimmende Behandlung der korkenzieherartig gedrehten Bartlocken lehrt, in die Regierungszeit dieses Kaisers.

Abb. 2 und 3. Marmorbüste des Philippus Arabs im Nationalmuseum zu Budapest. Alter Besitz.

képe. Budapest, Nemzeti Múzeum. Lelőhelye ismeretlen. (M. = 0'63 m.) Kiegészítés: az orr, a balfül a cimpa kivételével, a jobbfül felső széle, a balváll s a mellkép profilált talpa. Jellemerőben és a kivitel gondosságában ez a példány alig marad el a császár pompás vatikáni mellképe: Bildniskunst 293 mögött.

8. kép. Görög portraitfej töredéke. Budapest, magángyűjtemény. (M. = 0'17 m.) Néhány év előtt Rómában vásárolták. A finom redőkkel átszántott arcfelület gondos ábrázolása (a homlokon átfutó vízszintes redők s a szem sarkából eredő szarkalábráncok a fényképen, sajnos, nem érvényesülnek kellőképpen!) s a fejtetőn ritkuló, kúszán egymásra hajló, szeszélyes hajfürtök mesteri kezelése leginkább a római Barracco-gyűjtemény pompás aggastyánarcképére: Bildniskunst 49 a; A. B. 979/80 (7. kép; — egy másik, Lippold által felismert másolatpéldány a Vatikánban: Sala dei busti 364) és a Chrysisposportraithra emlékeztet (v. ö. különösen a Chrysispos-arckép londoni: A. B. 935 6 és vatikáni: A. B. 933/4 példányát). Az így nyert időmeghatározást T. Quinctius Flaminius Kr. e. 197-ben vert éremarcsképe: Regling: Die antiken Münzen S. 54; M. v. Bahrfeldt: Die römische Goldmünzprägung während der Republik und unter Augustus T. II. 23—25 (6. kép) megerősíti. A szellemes alakkezelés s az a biztos mód, ahogyan a művész az ábrázolt rút vonásait nagyszerű jellemképpé formálta, a sok példányban elterjedt ú. n. Seneca-arcképet (4. kép) juttatja eszünkbe, melynek keletkezését az elvitathatatlan egyezések alapján ilyenformán ugyancsak Kr. e. 200 köré kell tennünk. Ugyanebbe az összefüggésbe tartoznak: Bildniskunst 94 a = A. B. 949/50 (5. kép); Kopenhagen 425 b; Petworth: M. Wyndham: Cat. No. 19 pl. 86 = Journ. of. Hell. Stud. XLVI (1926) p. 78, Fig. 5.

Hekler Antal.

Fundort unbekannt. (H. = 0'63 m.) Ergänzt: die Nase, der grösste Teil des l. Ohres, sowie der obere Rand des Rechten, die l. Schulter und der profilierte Büstenfuss. Eine in der Kraft der Charakteristik der Vatikanischen Büste: Bildniskunst 293 fast gleichwertige Darstellung des Kaisers.

Abb. 8. Prachtvolles Fragment eines griechischen Porträtkopfes in Budapester Privatbesitz. (H. = 0'17 m.) Vor Jahren im römischen Kunsthandel erworben. Die eindringliche Schilderung der von feinen Runzeln durchfurchten Hautoberfläche (die horizontalen Faltenlagen der Stirne und die kleinen Fältchen in der Augenecke in der Abbildung, leider, nicht genügend wirksam!) und die geistreiche Behandlung der wirr verschlungenen, am Oberkopf als Anzeichen der beginnenden Glatze sich lichtenden Haarsträhnen haben in dem Greisenkopf der Sammlung Barracco: Bildniskunst 49 a; A. B. 979 80 (Abb. 7; — die von Lippold erkannte Replik im Vatikan: Sala dei busti 364) und im Chrysisposporträt (vgl. besonders die beiden Repliken in London: A. B. 935 6 und im Vatikan: A. B. 933/4) die nächsten Parallelen. Der so gewonnene Zeitansatz wird durch Heranziehung des im J. 197 v. Chr. geprägten Münzbildnisses des T. Quinctius Flaminius: Regling: Die antiken Münzen S. 54; M. v. Bahrfeldt: Die römische Goldmünzprägung während der Republik und unter Augustus T. II. 23—25 (Abb. 6) von anderer Seite bestätigt. Der geistreiche Formenvortrag, mit welchem hier Unschönheit in Bildform und Charakter umgewandelt wurde, sowie die Art der Haarbehandlung verbinden dieses Bildnis unlöslich mit dem sog. Senecaporträt (Abb. 4) dessen Entstehungszeit somit m. E. um 200 v. Chr. angesetzt werden muss. Auch Bildniskunst 94 a = A. B. 949/50 (Abb. 5); Kopenhagen 425 b; Petworth: M. Wyndham: Cat. No. 19 pl. 86 = J. H. St. XLVI (1926) p. 78 Fig. 5 gehören in denselben Zusammenhang.

A. Hekler.